

Gia bảo hậu truyền

- ALICE, DẬY CON! GẦN NĂM GIỜ RỒI!

Bà đốc Giảng vừa nói vừa nắm tay cô con gái áp út lay nhẹ nhẹ. Hậu tung mền, vội vàng ngồi dậy, vén mùng, hai chân buông xuống bộ ván ngựa, mò tìm đôi guốc vong trong bóng tối, hai tay dụi mắt vì còn say giấc. Hậu chính là Alice, cái tên Tây để gọi trong vòng thân mật mà ông đốc Giảng, một người sống trong thời Pháp thuộc và phần nào chịu ảnh hưởng của nền văn hóa Pháp, đã chọn cho con gái mình theo đúng thời thượng của thế hệ ông. Đêm qua Hậu khó ngủ, nôn nóng mong mau sáng để cùng cha mẹ đi xem lễ cúng đình. Năm nay Kỳ Yên¹ đáo lệ, Ban Hội Tề làng Hiệp Ninh rước gánh hát bội cô Năm Đồ đến hát cúng Thần. Buổi cúng sáng nay có đào thai², Hậu chưa bao giờ được xem. Hai lần Kỳ Yên trước, nàng đều có xin phép cha mẹ đi coi nhưng lần nào ông đốc cũng gạt ngang:

- Chỗ cúng kiến Thần Thánh, trang trọng và linh thiêng. Con nít đến không nên!

¹ Lễ cúng Thần để cầu an, đọc trại ra là Kỳ Yên.

² Đào hát trong buổi cúng Thần có giải thích trong truyện.

Vậy mà năm nay ông cho phép Hậu theo ông bà đi xem cúng đình. Hậu vừa chải tóc, vừa mỉm cười, ngẫm nghĩ: "Thì mình đâu còn là con nít nữa. Tháng sáu năm nay thi Sơ học, sau đó thi *concours*³ vào trường Nữ Học Đường⁴ ở Sài gòn rồi." Nhớ đến học hành, Hậu không khỏi hãnh diện về mình. Từ đầu niên học tháng nào nàng cũng đứng đầu lớp. Cô giáo Bá dạy lớp Nhứt nghiêm khắc có tiếng. Cô biết lễ Kỳ Yên năm nay có hát bội nên cho bài làm cũng gắp "bội" luôn. Nhưng không sao vì Hậu đã học xong bài *Sciences Naturelles*⁵, *Histoire*⁶ và *Géographie*⁷ từ hôm chúa nhật. Còn bài *Rédaction*⁸ tuần tới mới nộp mà Hậu đã xong tới hôm kia. Mấy bài tập *Arithmétique*⁹ thì cũng xong luôn. Ba hôm nữa tha hồ mà coi hát bội ở đình. Hậu đã năn nỉ hai anh của nàng, anh bảy Sen và anh tám Nghĩa, cho nàng đi theo vì người đông đúc thế nào cũng có đám lục lăng bốc hốt đàn bà con gái. Nhờ có hai anh bảo vệ, Hậu mới được cha mẹ cho phép đi coi hát, nhất là vào ban đêm.

³ Thi tuyển

⁴ Trường Nữ Trung học ở Sài gòn, còn được gọi là trường Áo Tím, sau đổi tên thành trường Gia Long thời trước biến cố 1975.

⁵ Khoa học thường thức.

⁶ Sử ký.

⁷ Địa lý.

⁸ Luận văn.

⁹ Toán Số học.

Đình làng Hiệp Ninh nằm cách nhà cha mẹ Hậu dưới nửa cây số. Vị Thần làng là Ông Trần Văn Thiện được vua Khải Định phong thần vào năm 1917 vì có công lao chiêu dân lập ấp khai phá vùng Long Thới và Long Thành, tỉnh Tây Ninh. Sắc Thần không thờ ở đình mà gửi ở nhà Vuông (nhà làng Hiệp Ninh xây vuông vức nên người thời đó gọi là nhà Vuông.) Hôm qua làng đã làm đám rước Sắc Thần về đình, có trống chiêng inh ỏi. Cúng lễ Kỳ Yên xong thì làng đưa Sắc Thần gửi ở nhà Vuông trở lại. Cha Hậu giải thích rằng nhiều làng cất đình mà không có Sắc vua phong nên họ cho người ăn cắp Sắc Thần của làng khác. Người ta tin rằng làng nào làm mất Sắc Thần thì sẽ gặp nạn như thiên tai, mùa màng thất thu. Vì lý do đó mà Ban Hội Tề giữ Sắc Thần ở nhà làng hoặc nhờ một người có uy tín trong làng giữ dùm. Lệ làng Hiệp Ninh hàng năm cúng Kỳ Yên vào ngày 16 tháng 3 Âm Lịch. Ba năm đáo lệ một lần cúng Thần có hát bội. Còn một lễ cúng khác, ít long trọng hơn, đó là lễ cúng Thần Nông vào ngày 16 tháng 7 Âm Lịch.

Người ta nói "tháng Năm chưa năm mà sáng, tháng Mười chưa cười mà tôi" thiệt là đúng. Mới hơn năm giờ mà trời đã hơi tỏ sáng, ông đốc đi trước, bà đốc và Hậu theo sau, cuối cùng là anh năm Đắc, bạn phụ việc nhà, đội mâm xôi bà đốc hấp chiều hôm qua để dâng

cúng Thần. Dọc đường cứ một đôi là nghe tiếng người chào hỏi ông bà đốc. Các gia đình khác cũng lục đục kéo đến đình, nhà nào cũng có kẻ đội mâm xôi, thiệt là vui. Hậu là phận con cháu nên luôn chào hỏi ông bà cô bác cho phải phép.

Đến đình, anh năm Đắc theo cha Hậu vào tiền đường lúc ấy đã đèn đuốc sáng trưng, anh trao mâm xôi cho một chú thường xuyên¹⁰ đặt trên bàn thờ Thần ở chánh điện. Hậu thấy có rất nhiều mâm xôi và khay heo quay đỏ bóng nằm ngay ngắn trên các bàn thờ. Quý ông người nào cũng áo dài khăn đóng, lẳng xẵng, kẻ sửa lại cái lục bình cho ngay ngắn, người gắn cây đèn cây màu đỏ vào chun đèn, chung lại mâm trái cây cho thơm tất. Không khí thật trang nghiêm. Ông đốc Giảng đi thẳng đến một bàn tròn có vài vị đang ngồi hút thuốc, uống trà. Một vị cũng trạc tuổi cha Hậu đang lui cui châm trà. Mọi người đứng lên xá chào ông đốc. Hậu theo mẹ vào hậu đường, phụ giúp quý bà sắp xếp thức ăn sửa soạn buổi cúng.

Hậu đang phụ các chị xếp bánh hỏi, bánh ướt vào đĩa thì mẹ nàng đến bên khều nhẹ.

¹⁰ Một chức vụ nhỏ làm chuyên lật vật cho Ban Hội Tế trong nhà làng.

- Gần đến giờ cúng rồi, con lên xem cho biết. Nhớ đứng ở góc xa xa, đừng đứng gần không nên nghe con.

Hậu dạ một tiếng nhỏ, rồi xin phép các chị để nàng ra sau rửa tay. Bà đốc cười, nói với quý cô đang ngồi trên bộ ván ngựa:

- Mấy cháu cho em nó buông tay một chút. Từ lúc nó còn nhỏ tới giờ ông đốc với qua đâu có cho phép nó theo đi cúng đình, nên nó đâu có biết cúng kiến như thế nào đâu. Sẵn năm nay có đào thải, ông mới cho phép đó chớ. Mà nó cũng lớn sộ rồi. Hè này đi thi Nữ Học Đường rồi đó!

Hậu đứng nép mình ở góc cột ngoài, mắt hướng về chánh điện. Ông đốc cùng hai vị khác đang đứng khăn vái trước bàn thờ, đoạn quì lạy ba lạy. Kế đến là phần đọc sớ Hậu nghe mà không hiểu gì ráo ngoài những tiếng "hung", tiếng "bái". Xong xuôi thì đến phần học trò lễ đầu đội mũo thư sinh trong chiếc áo dài màu lam viền xanh, tay rộng thùng thình, dăng đèn, rượu và thức ăn lên bàn thờ Thần. Họ đi theo điệu nhạc cổ truyền, tay vòng cung, mỗi bước đi họ nhún chân, quày mũi hia ra sau gót rồi đá lên cao rất nhịp nhàng. Phía sau có đào hát mặc y phục rực rỡ cầm quạt vừa phe phẩy vừa ca những câu hát rất lạ tai. Hậu say sưa ngắm buổi cúng Thần, nàng tưởng như đây là một

buổi yến tiệc của vua và quan ngày xưa trông trang nghiêm và quý phái làm sao.

Hậu nhìn cha nàng đang khoanh tay đứng ở chánh điện. Ông chợt đảo mắt nhìn quanh, hình như để tìm nàng. Gặp mắt Hậu, ông mỉm cười, rồi từ từ đi về hướng nàng đang đứng xem cúng. Ông đốc đến bên cô con gái, nói nhỏ:

- Con đứng xa như vậy có thấy rõ không?

- Dạ cũng được ba à. Má dặn con đừng đứng gần không nên. À, bộ hồi xưa vua quan mình ăn tiệc có ca hát, có người dâng rượu và thức ăn như vậy hả ba?

- Ba đâu có biết, nhưng chắc vậy con à. Mình chỉ làm theo phong tục Ông Bà truyền lại mà thôi chứ có ai đã từng ở trong cung vua đâu mà biết. À, Hậu à, con có thấy bác mặc áo dài khăn đóng đứng xớ rớ gần gốc cột đình đó không?

Hậu nhìn theo hướng mắt cha nàng, nhận ra bác châm trà khi sáng.

- Dạ con thấy. Nhưng bác đó là ai vậy ba?

- Có một câu chuyện liên hệ đến bác đó, khi nào có dịp, ba sẽ kể cho con nghe. Bây giờ thì đã sáu giờ rưỡi rồi. Con về nhà sửa soạn ăn sáng cho kịp đi học nghe con. Giỏi, chiều nay ba má cho theo anh bảy anh tám đi coi hát bội.



Cuối niên học năm ấy Hậu thi đậu bằng Sơ Học, rồi trúng tuyển vào trường Nữ Học Đường. Lần đầu sửa soạn đi học xa nhà Hậu ăn ngủ không yên, nôn nóng cũng có mà lo lắng thì nhiều hơn. Học sinh nội trú nơi ăn chôn ở nhà trường cung cấp đầy đủ hết, có gì phải lo. Bạn bè mới thì từ từ làm quen, Hậu đâu có bận lòng. Nàng lo là lo mình học trò tỉnh lẻ, có theo kịp chúng bạn ở đô thành hay không. Trưa hôm ấy Hậu đang sắp xếp *valise*¹¹, không biết đến lần thứ mấy rồi, xem mình còn thiếu món gì không thì cha nàng đến bên cạnh. Ông đốc cười, hỏi nàng:

- Cha, coi bộ con lo lắng quá đó nhen. Sống xa nhà thì phải tự bươn chải, tự lo lấy thân mình. Ba má cũng lo cho con, thân gái một mình nơi chôn đô thành xa lạ. Nhưng trai cũng như gái ở nhà ru rú với cha mẹ biết chừng nào trưởng thành. Người ta nói "Đi một đàng, học một sàng khôn", con hiểu chớ?

- Dạ, thưa ba con hiểu. Xin ba má đừng lo cho con. Con sẽ cố gắng ăn học. Có đau ốm hoặc chuyện gì thì con cho anh chị hai hay, có buồn thì thứ bảy chúa nhật

¹¹ *Rương, xách vali đựng hành lý.*

xin *sortie*¹² ra nhà anh chị chơi, như ba má căn dặn con đó.

Anh chị hai đây là anh chị Võ Thành Cứ dạy học ở Sài Gòn, vốn là học trò cũ của ông đốc, thương ông bà như cha mẹ ruột.

- Ồ, hôm nay ba muốn kể cho con nghe câu chuyện mà hôm cúng đình ba hứa với con đó.

Hậu nhớ đến bác mặc áo dài khăn đóng đứng hầu trà trong đình hôm lễ Kỳ Yên. Nhà bác ở gần Ngã Tư, bác làm chức phận gì trong nhà Vương mà nàng không rõ. Hậu thắc mắc:

- Thưa ba, chắc câu chuyện có dính líu đến cái bác ba chỉ cho con thấy hôm cúng đình, phải không ba?

- Ồ, đúng vậy. Hôm nay thấy con sửa soạn đi học Sài Gòn làm ba nhớ đến ngày xưa ba cũng bồi hồi giống như con vậy, lần đầu tiên xa nhà. Khác là khác ở chỗ nhà mình bây giờ cũng đủ ăn, chớ hồi đó ông nội con mất sớm, bà nội con làm bún bán nuôi gia đình, nhà nghèo lắm, ba phải đi chăn trâu đó con.

Hậu ngạc nhiên nhìn cha. Nàng có nghe bác ba nàng kể lại ông bà nội nghèo lắm, chớ có bao giờ biết ông đốc thuở nhỏ đi chăn trâu đâu.

¹² *Phép rời trường về thăm nhà*

- Dạ, nhưng làm sao bà nội có tiền cho ba đi học Sài Gòn hả ba?

Ông đốc kéo cô con gái ngồi xuống bộ ngựa, ông nhét một điếu thuốc *Bastos* vào ống *pipe*¹³, châm lửa, bập vài hơi rồi kể tiếp:

- Năm ba 12 tuổi, một hôm ba đang chơi đánh đáo với mấy người bạn chăn trâu của ba ở cái khoảng đất trống gần nhà Vương thì ông cả¹⁴ đứng ở hàng ba gọi trống và ngoắt lại, không biết ông ngoắt ai. Bạn bè ba nói, thầy kệ ông, cứ coi như không biết, ông gọi tụi nhà nghèo như mình để sai vặt cái gì đó mà thôi. Ba thấy ông già cả, có cần giúp đỡ gì ông mới gọi, nên ba chạy đến. Ông cả hỏi ba, mày có muốn đi học không? Ba trả lời, dạ bẩm cả con muốn đi học nhưng má con nghèo lắm, tiền đâu mà cho con đi học. Ông bảo, không sao, mày chạy về kêu má mày đến nhà làng làm giấy tờ đi học.

Hậu nhìn cha, say mê nghe kể chuyện. Ông đốc hít thêm một hơi thuốc lá, ông nói:

- Con thấy đó, nếu thằng Bậu, hay thằng Nhàn bạn ba chạy đến để giúp ông cả thì nó là đứa được đi học chứ đâu phải ba. Nếu nói là số phận thì cũng được, nhưng ba nghĩ vì ba thương ông cả, kính người lớn

¹³ Cái bót hút thuốc lá.

¹⁴ Chức vụ đứng đầu Ban Hội Tề làng, sau này gọi là Chủ tịch Xã.

tuổi, sẵn lòng giúp ông, không nệ hà gì hết, mà Trời Phật độ cho ba. Số là, con biết không, trào đó nhà nước buộc dân phải đi học, có *bourse*¹⁵ đàng hoàng. Nhà giàu sợ con đi học Tây nó bắt đi Tây, mất con, nên họ đút lót làng xã để con họ khỏi phải đi học. Ban Hội Tề làng phải tìm học trò cho đủ số nhà nước qui định, nếu không thì bị chạy tờ phạt vạ lòi thối. Nhờ đó mà ba được đi học, rồi ba học giỏi được *bourse* đi học tiếp ở Sài Gòn ra làm thầy giáo.

Hậu không ngờ đầu óc người xưa sao quá hẹp hòi, nằng hòi:

- Thưa ba, sao hòi xưa người ta suy nghĩ ngộ quá hủ ba. Có đi học, mình mới biết những điều hay, cái lạ. Nói cho cùng, dẫu Tây nó có bắt đi Tây thì cũng là một dịp cho mình học hỏi, rồi trở về xứ mà giúp cho dân mình đỡ nghèo khổ hơn, phải không ba?

- Con của ba suy nghĩ vậy là ba mừng đó. Nhưng hòi xưa xã hội mình nhỏ bé, phương tiện eo hẹp, có đi đâu xa mà biết cái hay của thiên hạ, rồi cứ tưởng mình là nhứt rồi. Tội nghiệp bà nội con cũng sợ Tây nó bắt ba đi luôn, đâu có chịu ký giấy tờ cho ba đi học. Ban đầu ba năn nỉ ỉ ôi, bà nhứt định không ký. Ba phải làm trận làm thương nội con mới chịu mà khóc bù lu bù

¹⁵ Học bổng

loa. Đó là lần duy nhất ba mang tội bất hiếu, không nghe lời cha mẹ.

- Nhưng chuyện ba đi học có ăn nhằm gì đến bác hầu trà hả ba.

Ông đốc thoi hút thuốc, ông nhìn cô con gái cưng của mình, giọng ông trầm ngâm:

- Bác đó là người ba đi học thế chỗ đó con. Vì con nhà giàu, nên bác không đi học. Lớn lên, cha mẹ chạy chọt để có một việc ở làng cho có chức, có phận với người ta. Vì sống sung sướng, lại không chịu học, nên không có tài cán gì, làng cho làm thường xuyên để sai vặt bao năm nay. Ba nói ra không phải để cho con nghĩ sai là mình được đi học rồi trở về ngồi trên đầu trên cổ người ta. Nói để con biết mà luôn luôn cố gắng vươn lên và không bao giờ ỷ lại vào tiền của của cha mẹ. Đi học để mở mang kiến thức, phát huy khả năng để sau này có thể tự nuôi lấy tấm thân chớ ba má có sống đời mà lo cho con cái đâu. Gia tài ba má để lại cho con là cái đầu óc của con đó! Ngoài cái kiến thức, mình còn phải học sống cho có nhân cách, có đức độ vì có tài mà không có nhân đức thì cũng bỏ đi mà thôi. Vẫn tất là vậy. Ba nói ít con hiểu nhiều.



Cô mười tôi chính là nhân vật Hậu trong truyện. Cô kể đến đó thì nước mắt cô lưng tròng. Gương mặt cô buồn man mác như chất chứa bao nỗi nhớ nhung những ngày xa xưa êm đềm ấy. Chúng tôi ngồi quanh im phăng phắc. Tiếng máy điều hòa không khí đột nhiên trỗi lên, nhưng cũng không phá tan nỗi giây phút im lặng đó. Thời tiết Minnesota vào tháng Bảy có tiếng là oi bức không kém Việt Nam. Tôi ngưng ghi chép, nhìn đồng hồ treo tường mới biết đã quá nửa đêm rồi. Năm nay cô mười tôi tuổi đã ngoài 80 mà còn lặn lội từ Philadelphia sang chúng tôi nhân dịp giỗ ông bà nội, có cô út tôi từ Canada xuống thăm, và anh chị ba tôi từ California bay lên nữa. Lần nào hội ngộ con cháu, cô cũng kể chuyện đời xưa cho chúng tôi nghe. Mỗi khi cô tôi kể chuyện thì mẹ tôi cũng bỏ xem *video* cải lương mà tham gia. Mẹ tôi nói:

- Ba sắp nhỏ tôi cũng nói y như vậy. Ông nói cho mấy đứa đi học là cho gia tài đó.

Cô mười uống một ngụm trà, cô đáp lời:

- Con cái người nào ba cũng lấy chuyện đời để mà răn dạy chị à. Đây là một lời dạy mà tôi mang theo suốt đời, để rồi sau đó tôi đã kể cho sắp nhỏ tôi nghe như tôi kể cho mấy đứa nó nghe hôm nay vậy đó. Nghe để suy nghĩ mà sống ở đời. Đừng nói bây giờ tân tiến, cái gì xưa là lỗi thời ghen. Nghĩ lại coi, những

gì ba dạy tôi hồi xưa, thời này, ở chính cái xứ Mỹ này chứ đừng có nói ở Việt Nam, đem ra mà dạy con cũng còn đúng đó chớ. Gia huấn truyền tử truyền tôn mà!

Tôi nhìn cô tôi hăng say nói chuyện. Gương mặt cô không còn man mác buồn nữa mà vui lên, vui như vừa làm xong một nhiệm vụ gì đó. Tôi nghĩ, với tuổi về chiều của cô, có niềm vui nào bằng niềm vui con cháu ngồi quanh nghe cô kể lại những lời dạy vàng ngọc Ông Bà Cha Mẹ để lại, mà cô biết sẽ được lưu truyền đến những thế hệ mai sau.

*Đào Anh Dũng
Apple Valley, Minnesota
Cuối Hè 2003*